Radics Viktória

Május 25-én este

VISSZHANG - LXI. évfolyam, 24. szám, 2017. június 16.

...eljött a várva várt esemény, Marno János és József Attila közös föllépése a MÜPA-ban. Keresztury Tibor sorozatszerkesztő részéről jó döntés volt ez, hiszen Marno régi híve a költőnek, esszék tanúskodnak „szoros olvasatairól”, és a tanítványai is elmondhatják, hogy milyen kiválóan elemzi és magyarázza a költő elődd verseit.

Marno fölkérést kapott Kereszturytól, hogy szerkesszen egy kompozíciót József Attila verseiből, amit a MÜPA Üvegtermének pódiumán majd professzionálisan adnak elő a színészek; írjon hozzá összekötő szöveget, és próbálja meg hermészi szerepben vezetni a befogadást. Marno derekasan elvégezte a munkát, négy blokkba osztva bő negyven verset tűzött ki szavalásra, köztük sok olyan darabot, amelyeket nem szoktunk emlegetni, összekötő szövegében pedig analitikusan közelített a választott műremekekhez. Nem az analitikus filozófia módszerével, ahogy Tőzsér János tette nemrég félresikerült próbálkozásában, amit épp elég kritika ért, hanem a költészeten edzett eszének legsajátlagosabb elemzőkészségével és azzal a szándékkal, hogy figyelmünket ennek a költészetnek a mikroszerkezeteire, nyelvi-képi dramaturgiájára irányítsa, ami felett még a nevezetes analitikus filozófiának sincs autoritása.

„Az örök elmúlás” – ez volt a műsor címe (tündökletes paradoxon), egy 1921-ben írt versé, amelyre tudomásom szerint még senki nem irányította rá a figyelmet. Marno költői és civil gondolkodása nem tűri a pátoszt, finomított formáit sem, következésképp egyáltalán nem József Attila lankadt kultuszát akarta fölserkenteni ezen a májusi estén, hanem egy zseniális irodalmi minőséget akart átadni. A színészek habitusa, hangszíne, jelenléte általi megtestesítés volt most a MÜPA-ban az a lehetőség, ami által ez a líra hatni tudhatott volna a nyilvános térben.

Marno válogatása és értelmezése olyan remekművekre, ismétlem: *remekművekre* hívta fel a figyelmünket, amelyeken nem szokott megtapadni a szemünk, „kis verseknek” hitt, korai darabokra, amelyek között drágakövek vannak, és ezeknek a gyűrűjében az elkoptatott „nagy versek” is fölragyognak. Kulturálisan akadályoztatva vagyunk abban, hogy újra átéljük a bebiflázott „kötelezőket”, elég azonban egy laterális szempont, és megelevenednek. Két és fél óra múlva úgy ért véget az est, hogy egy percet sem unatkoztunk – ám egyúttal azzal a sóhajjal, hogy ennyi rossz szavalatot ilyen kis idő alatt még nem sikerült hallani.

A versek zömét színinövendékek olvasták fel, akik hamvas fiatalságuknál fogva kaphatók lettek volna arra is, hogy csillogó interpretációkat produkáljanak, azonban ezek a gyermekek, kezükben a könyvvel, inkább csak a sutaságukkal ejtették meg a közönséget, hacsak nem voltak idétlenek. Senki sem tanította meg őket verset érteni. Az éretlenség nem bűn, de ők az értetlenség hangulatát árasztották, s mivel sokan voltak, ez valóban áradás volt, amiből nem bukott fel a szellem, csak a kezét nyújtogatta, mint egy fuldokló.

Közel kerültünk a kultuszgiccshez is, Hegedűs D. Géza, a színésztanár, aki a néhány „nagy” verset adta elő, az erőltetett szavalásával efelé terelt. Neki érezhetően nem volt spontán hozzáférése a versekhez, ámbár tapasztaltan mímelte az intelligens versértést. A rá osztott „brandek” megrekedtek a hamisságban, ami úgy emeli meg a verseket, mint egy hőlégballon, nem teszi őket hozzáférhetővé. Novák Eszter, a rendező nemigen foglalkozhatott sem a színésszel, sem a növendékekkel, mindössze a pódiumon való béna téblábolásra bírta rá őket, meg egy üvöltésre a „döntsd a tőkét” alkalmával (ami nem volt rossz). Egyszóval nem jött létre az összjáték a színészpalánták, a szerkesztő, a rendező és a főszínész – meg a költészet között.

A Dunánál kapcsán egy incidens történt. Marno a versválogatásba ennek a versnek az első két részét tette bele, a harmadikat lehagyta, el is mondta, hogy miért: mert ott József Attila retorikus, egyértelműen nem mond igazat, föl akarta futtatni a verset a végén, ez azonban csak a közösségi pátosz bevetésével ment. (Ennek az olvasatnak egyébként irodalomtörténeti igazolása is van.) A színésztanár azonban a vers és a költő iránti tisztelet jegyében mégis ragaszkodott a teljes vers elszavalásához. Persze nem sikerült életet lehelni a harmadik szakaszba, sikerült viszont rásózni egyet a válogató intenciójára, aki egy másik József Attilát akart színre vinni.

A pódiumvita a színész és a költő-szerkesztő között érdekes volt ugyan, de elholt, hiszen a kizengetett szavalattal a színész diadalra vitte akaratát.

Nem konferenciára jöttünk össze, mint a télen, amikor elég értelmes vita alakult ki Tőzsérék és Marnóék, a kétfajta versértés és gondolkodás között. A MÜPA-ban most egy harmadik fajta versértés – verssértés – került pódiumra, az, amelyik se analitikusan, se szintetikusan nem óhajt eltűnődni egy-egy versen; nem a magyar szavalóművészet legrosszabb hagyományához ragaszkodik ugyan, a bősz, a letorkolló vagy a mennyországba révedő versmondáshoz, azonban nem áldoz elég időt a versre ahhoz, hogy figyelmesen kritikai viszony, vagyis dialógus alakuljon ki a szöveggel – ez lett volna Marno szándéka, aki el akarta volna kerülni az érzelmességet, és törölte a kultiválás minden jelét, amelyeket az előadók sajnos visszacsempésztek.

Mint a vadászat drága mulatsága után a lelőtt madarak a fűben, úgy hevertek sorjában a versek a tudatban, miután vége lett ennek az estnek. Mintha csak zsákmányszerzésre adott volna alkalmat József Attila költészete. Szép volt a Duna az Üvegteremből nézve a föllépők mögött, „mosta a város minden szennyesét”, miközben a zongorista a szóban forgó lírához csöppet sem illő kuplékkal andalította a csapdába esett hallgatóságot.